

KÖRKÉRDÉS

FELSŐOKTATÁS VÁLTOZÁS ELŐTT

1993 áprilisában, a felsőoktatási törvény elfogadása előtt néhány olyan kérdéssel fordultunk levélben a felsőoktatási intézmények vezetőihez, amelyek a felsőoktatás általános problémáira ill. saját intézményeik aktuális gondjaira vonatkoztak. Úgy gondoltuk, hogy ha reális képet kívánunk adni a magyar felsőoktatás jelenlegi helyzetéről, azokat a szakembereket kell megkérdeznünk, akik nap mint nap a gyakorlatban találják szemben magukat e terület problémáival. Leveleinkre 16 intézmény vezetőjétől kaptunk választ. Az alábbiakban kissé rövidítve, illetve tematikusan csoportosítva tesszük közzé olykor egymással egybecsengő, máskor egymásnak ellentmondó válaszaikat. Azt reméljük, hogy összeállításunkból sokszínű és reális képet kapnak a felsőoktatás gondjairól mindazok, akik akár résztvevőként, akár érdeklődőként nem közömbösek a felsőoktatás sikeres és hatékony fejlesztése iránt.

Liskó Ilona

* *

Miben látja a jelenlegi magyar felsőoktatási rendszer legsúlyosabb problémáit?

Kengyel Miklós egyetemi docens, dékánhelyettes, JPTE ÁJK, Pécs

A magyar felsőoktatásban még nem történt meg a rendszerváltás. Az egyetemi autonómiát leszámítva, ahol jelentős előrehaladás tapasztalható, továbbra is megmaradt:

- az intézményrendszer szétaprózottsága, a valódi “universitas”-ok hiánya,
- minden hangzatos jelszó és ígéret ellenére a felsőoktatás maradékelv alapján történő finanszírozása,
- a kontraszelekció nem szűnt meg, hanem felerősödött,
- a felsőoktatási törvény hiánya miatt azokat az egyszerűbb szervezeti, igazgatási, személyi problémákat sem sikerült megoldani, amelyek egyébként megoldhatók lettek volna,
- a felsőoktatási intézményekben a megnövekedett autonómia és a nagyobb cselekvési szabadság ellenére is állandósult a rossz közérzet.

Az “universitas” hiányához: csaknem valamennyi európai nyelv a latin “universitas”-ból eredeztetett kifejezéssel tiszteli meg legmagasabb rangú oktatási intézményét, amely az eredeti jelentését tekintve a dolgok összességére vagy a világmindenségre utal. Miközben az egyetemek rangját Európában úgyszólván mindenütt a karok száma és az a törekvés adja meg, hogy minél több tudomány művelése számára teremtsenek otthont, addig Magyarországon évtizedeken keresztül a tudományterületekre felparcellázott egyetemek (és főiskolák)

számát szaporították. Emlékezzünk csak vissza, a hatvanas-hetvenes években minden – magára valami is adó – város szerzett magának legalább egy főiskolát, ugyanakkor a nagy hatósugarú egyetemi centrumok kiépítése elmaradt. A rendszerváltást követően valóban megindult egy törekvés az integráció irányába, de az “universitas”-ok létrehozása a parciális érdekek, a központi és helyi lobbizás közepette nehézkesen, botladozva, döcögve halad előre.

A kontraszelekcióhoz: Az “egyetemi olló” két szára közötti távolság ijesztő mértékben nőtt az elmúlt években. Eljutottunk oda, hogy a pályakezdő gyakorlati szakember fizetése simán meghaladja a nyugdíjazás előtt álló professzoráét, akinek a közalkalmazotti törvény bértáblázata jelenleg 44 ezer forintot állapít meg legmagasabb fizetésként. Mi következik ebből? Ha ez az állapot tartósan fennmarad, akkor a kontraszelekció újabb formája alakul ki. Nem a személyek szelektálódnak, hanem a tevékenységük. Aki az egyetemen marad, kénytelen lesz valami másból megélni, ezért a tevékenysége legjavát nem az egyetemen fejt ki, nem az oktatásnak vagy a tudományos kutatásnak szenteli, hanem a jövedelemszerző foglalatosságának. A kontraszelekció ebben a formájában még veszélyesebb lesz, mert a tehetséges emberek látszólag a helyükre kerülnek vagy a helyükön maradnak, csak éppen nem ott bontakoztatják ki a képességeiket.

Tuzson Tibor főigazgató helyettes, Kandó Kálmán Műszaki Főiskola, Budapest

A magyar felsőoktatás legsúlyosabb problémáinak gyökere azonos a magyar társadaloméval. A diktatúrából a demokráciába való átmenetben a kétféle berendezkedés elemei keverednek, ezek ellentmondásai gyakran téves értékeléshez és hibás célkitűzésekhez vezetnek. Ezen problémák hatásai és következményei a társadalom különböző szférájában másként csapódnak le.

A játékszabályok nehezen megfogalmazhatók, nem tisztáztak, ezért tág tér nyílik az egyéni ízlés szerinti értékelésnek, átértékelésnek. Az etikai tartás illetve presztízs szabályai sem egyértelműek. Az értékrend zavarai, valamint a magán- és csoportérdek rövid és hosszabbtávú ellentmondásai is problémákat okoznak. Gyakran vélt érdekekért folyik a harc, amelyek a diktatúra időszakában, illetve egy igen régi technológiai szinten voltak igazak.

A pozitív és negatív jutalmazás szinte kizárólag a már említett értékrendi zavarokkal küzdő egyén önértékelésén alapszik. Intézményesen sem pozitív sem negatív jutalmazás gyakorlatilag nincs, ami van, az csaknem elhanyagolható és már szinte senki nem törődik vele. A jutalmazási összeget legfeljebb azért nézzük meg, hogy másokéval összehasonlítsuk.

Összesítve ki lehet mondani, hogy intézményesített egyéni vagy kollektív verseny nincs, demokrácia viszont van.

Törvényszerű következmény a konzervativizmus erősödése és győzelme, a pénzeszközök zömmel a meglévő konzerválására folynak el, az életfontosságú fejlődés rendkívül lelassul. Időt viszont a történelem nem adott – csak lehetőséget.

A diktatúra fejlődhetett ideig-óráig verseny nélkül (egyenlősdi), viszont az irányítás tévedéseit képtelen volt korrigálni, ami a bukását okozta. A demokrácia verseny nélkül lassúsága miatt tér el a megkívánt fejlődés ívétől. Tehát a felsőoktatás konzervativizmusa gazdasági és akadémiai vonalon is törvényszerű következmény.

Szalay István főigazgató, Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, Szeged

A felsőoktatási rendszer legsúlyosabb problémáját szétaprózottságában látom, amelynek következtében

– A magyar felsőoktatási rendszer duális jellege nem megfelelően tükröződik az egyetemeken és főiskolákon; mert a megosztás alapja nem a multidiszciplinaritás, hanem a tudományos potenciál (akár egy szűk szakterületen is),

- Az egyetemi státus, különösen a mai exlex állapotban a szűk szakegyetemek számára olyan stratégiát tesz lehetővé, amellyel bizonyos jobb adottságaik (infrastruktúra, kubatúra, kollégium) alapján a tudományegyetemek rovására törekedhetnek multidiszciplinaritásra (Miskolc, Veszprém), ami által az ország felsőoktatási fejlesztésre fordítható anyagi erőit megosztják.
  - Nem sikerült megoldani, hogy a Magyar Tudományos Akadémia intézetei a tudományos kutatás mellett az (egyetemi) oktatás szolgálatába is álljanak.
  - Az egyetemeken hiányzik a doktori képzési szint intézményesítése.
  - Speciális, de jelentős gond a tanárképző főiskolák esete: a szétzilálódó magyar közoktatás miatt “felülről” a tudományegyetemek, “alulról” a tanítóképző főiskolák veszélyeztetik az egyébként jól bevált és nem is drága főiskolai tanárképzést.
- E szétaprózott rendszerben (80 felsőoktatási intézményben 8000 hallgatót tanítanak) az oktatás valóban gazdaságtalan.

Köteles Lajos főigazgató, Kőrösi Csoma Sándor Főiskola, Békéscsaba

A legnagyobb problémát abban látom, hogy nem a magyar felsőoktatási rendszerben rejlik, de különféle okok miatt nem az eddig fel nem ismert vagy fel nem használt lehetőségek kibontakoztatására építik a jövőt, hanem az amerikai rendszerű mammut-intézmények kialakítását tűzik ki célul, kritikátlanul elfogadva, hogy az a gazdaságosabb és hatékonyabb. Az elsőt eddig senki, semmilyen gazdasági számítással nem bizonyította. A másodiknál pedig bizonyos intézménytípusokban (pl. tanítóképzésben) biztosan nem így van, hiszen itt nem lehet “csupán” a szakemberképzésre szorítkozni, hanem a különféle emberi értékek kibontakoztatása a cél, amit egy kisebb intézményben jobban el lehet érni. A másik észrevételem, hogy egyoldalúan egyetemenként látom a változtatások tendenciáját, holott a tömeges felsőoktatást a főiskolai rendszer fogadta be nyugaton is, és nálunk is ez lesz a legolcsóbban fejleszhető kerete a hallgatói létszámnövekedésnek. Emiatt a főiskolák alárendelődnek az egyetemeknek, holott azoktól eltérő, sajátos, mással nem pótolható funkciójuk van, amit tökéletességében ma senki nem ismer.

Teljességgel hiányzik a post-secondary képzés átfogó rendszerének elgondolása is, holott a fejlettebb országokban ez az érettségi utáni továbbtanulás legtömegesebb színtere, amit nálunk is meg kell teremteni.

A rendkívül szűk képzési profilú tanítóképzésnek a gazdasági-társadalmi változásokhoz való alkalmazkodási képessége rendkívül csekély. Ezért ezek az intézmények elszigetelődnek környezetüktől és gyorsabb vagy lassúbb ütemben leértékelődnek, hiszen belső megújulási képességük lehetősége is korlátozott.

Danyi József főigazgató, Gépipari és Automatizálási Műszaki Főiskola, Kecskemét

Véleményünk szerint a magyar felsőoktatási rendszer legfontosabb problémái:

- a rugalmatlanság,
- az átjárhatatlanság,
- a főiskolai és egyetemi oktatás szembeállítása, ahelyett, hogy az egymásra épülést oldanánk meg,
- a ma már teljesen kusza felvételi rendszer,
- a különböző ágazati irányítás alá tartozás,
- a rendkívüli rossz tárgyi és anyagi feltételek, az oktatók anyagi és társadalmi alulértékelése,
- az ipar, a mezőgazdaság összeomlása miatt nincs érdekeltség, fogadókészség, az egészségügy és a társadalombiztosítás legalább olyan szegény mint a felsőoktatás, így a segítő együttműködés helyett egymásra mutogatás folyik és küzdelem a fennmaradásért,

– a törvényi szabályozás terén meglévő bizonytalanság (a közalkalmazotti törvény hibái, a felsőoktatási törvény huzavonái).

Székelly Gábor főigazgató, Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza

A legsúlyosabb problémának az "eklektikusan", sokrétűen és nagyon mélyrehatóan ellentmondásos pénzügyi helyzetet tekintem. Eklektikusan ellentmondásosnak azért nevezem, mert egyik oldalról például főiskolánk is – hál' Istennek – 100 millió forintos fejlesztésben részesült, pályázati úton több 10 millió forintos nagyságrendű összegeket nyertünk el. Másik oldalról viszont a kétszeri, összességében megközelítően 10 százalékos költségvetési elvonás, ill. a közalkalmazotti törvény végrehajtási kötelezettségeiből adódó központi ellentételezés nélküli bérfiáramlás következtében az intézmény működtetése került veszélybe, és egyre kevésbé lehetséges a valóban értékes munka akár csak jelképes elismerése is. Sokrétűen ellentmondásosnak azért nevezem ezt a helyzetet, mert megítélésem szerint a felsőoktatási intézményekben valóban együtt van jelen a pazarlás és az ínség, továbbá mert a nagyon gyakran hivatkozott statisztikai mutatók (pl. az oktatók-hallgatók aránya), amelyeket indokolatlanul meghatározónak kell tekintenünk a finanszírozást illetően, elfedik az egyes intézmények közötti különbségeket; márpedig ágazatonként, feladattípusonként, földrajzi helyzettől függően más-más módon jelentkeznek a gondok. És a gondok nagyságrendje is különböző. A mélyrehatóan ellentmondásos jelzöt azért használom, mert féltő, sőt mondjuk ki őszintén, tapasztalható, hogy a hajsza a pénzért (az egyéni szférában kevés a fizetés, tehát mellékkereset kell, intézményi szinten nincs elég pénz, tehát vállalkozunk, vagy/és rontunk az oktatás színvonalának a feltételeit) károsan hat a képzésre. Ez a folyamat pedig – ha nem tudjuk megállítani – igen kedvezőtlenül fogja befolyásolni a jövőbeni magyar társadalom helyzetét, hiszen a rosszul képzett pedagógusok ezrei egyedileg alig észrevehető módon bár, de mégis a jövőbeni egymást követő generációra fognak kedvezőtlen vagy nem eléggé kedvező hatást gyakorolni.

Ellentmondásos a felsőoktatás helyzete általában, a pedagógusképzése, a tanárképzése pedig különös módon más szempontból is. Őszinte jószándéktól vezérelt, nagyon szép, távlatokba mutató gondolatok, és "a mának értéket teremteni" igénye együtt jelentkezik társadalmi elvárásként az intézményekkel szemben. Mire gondolok? Egyrészt emeljük az oktatás színvonalát (például érzük el az európai színvonalat, valósítsuk meg a mainál sokkal magasabb egyetemi szintű "egységes" tanárképzést), másrészt viszont vállalkozzunk az át-, a továbbképzés minden változatára, függetlenül attól, hogy az intézmény profiljába vág-e, van-e megfelelő szakember, biztosítottak-e a feltételek, összeegyeztethető-e a vállalkozás az alaptevékenységgel. A kulcsszó a menedzselés. Ha a vezető nem ugrik azonnal minden ötlet megvalósítására, akkor megkaphatja a bírálatot: rosszul menedzseli az intézményt, a tanszéket. Féltreértés ne essék, nem kormányzati vagy minisztériumi igényre gondolok akkor, amikor a problémákról írok! Ezek az "elvárások" a legváratlanabb módon, a legváratlanabb körülményekből jelentkezhetnek. Másrészt azt is hangsúlyoznom kell, hogy semmi kifogásom nincs a vállalkozó magatartás ellen, a versenyt a társadalom hajtóerejének tekintem. Azt azonban vallom – és erre utal minden nyugati tapasztalatom –, hogy más a feladata egy oktatási/felsőoktatási intézménynek, és más egy termelői üzemnek, kereskedelmi vagy vendégjátó egységnek.

*Hodossi Sándor egyetemi tanár, Debreceni Agrártudományi Egyetem
Mezőgazdasági, Víz- és Környezetgazdálkodási Kara, Szarvas*

A jelenlegi magyar felsőoktatási rendszer legnagyobb problémájának a bizonytalanságot, a támogatások és az elvonások rendszerében jelentkező kiszámíthatatlanságot tartom. Nem hogy évekre, de még egy évre sem lehet semmit sem előre megtervezni. A fenntartás, a

működtetés költségei évenként nem egyenletes elosztásban jelentkeznek. Egy később felmerülő, előre tervezhető kiadásra vagy kiadás növekedésre – a megtakarítások igen jelentős és évente változó elvonása mellett – nem lehet tárgyévi takarékosággal felkészülni.

A struktúrák és a működési elvek változatlanul hagyása mellett pedig a működtetés feltételrendszerének részleges – és nem is előre megtervezett és deklarált irányba történő – elmozdítása a bizonytalanságot növeli és az oktatás normális szinten tarthatóságának még éppen elviselhető szintre zuhanását eredményezi.

Mindez annál inkább sem tekinthető normális állapotnak, mert éppen most kellene az oktatás jövőhöz igazodó tárgyi, személyi feltételrendszerét megalapozni. Nem hogy ez nem teljesül, de hovatovább már nemcsak előrelépésről, de szinten tarthatóságról sem beszélhetünk.

Lengyel Lajos főigazgató, Gödöllői Agrártudományi Egyetem, Mezőgazdasági Gépésüzem-mérnöki Főiskolai Kar, Mezőőrúr

A magyar felsőoktatás nemzetközi összehasonlítása, elismerve az ekvivalencia szerepét és szükségszerűségét, a teendő intézkedések szempontjából a magyar sajátosságok figyelembevételével lehet reális. Minden ezzel ellentétes döntés káros lehet.

- Az elmúlt három évben a felsőoktatási intézmények működési feltételei jelentős mértékben rosszabbodtak, hasonlóan a kutatási lehetőségekhez.
- A gazdasági szféra nehéz helyzete miatt fokozatosan csökkentek, később megszűntek a műszaki fejlesztési jellegű, forrást pótló kutatási megbízások.
- A közalkalmazotti törvény megelőzte a megvalósítás minimális gazdasági feltételeit. Fedezet nélkül bármely humánus szándék a munkavállalók és vezetők munkajogi konfliktusainak forrása.
- Az új felsőoktatási törvény megjelenése elhúzódik. Az átmeneti intézkedések, amelyeket az intézmények tesznek, koordináció nélkül szemléleti ellentmondások kiváltói.
- Tisztázatlanok a magyar felsőoktatás új struktúrája kialakításának motiváló tényezői. Hiányoznak a világos és megalapozott célkitűzések. (Fennáll a veszélye annak, hogy nem az új követelményeknek megfelelés, hanem a működési források hiánya okozta ellehetetlenülés miatt szűnhetnek meg felsőoktatási intézmények.)
- Hiányzik a törvények és a még nem ismert kormányrendeletek szinkronja (például a felsőoktatási törvény, kontra közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény).
- Jelentős bizonytalanságot okoz az egyetemi és főiskolai oktatók egy részének (tanársegédek, adjunktusok) határozatlan, vagy határozott idejű alkalmazásával kapcsolatos tisztázatlan, vitatott helyzet.
- Az oktatásban dolgozók már-már megszegyenítő anyagi “elismerése” jelentős probléma, amely nem teszi lehetővé a minőség díjazását. A kvalifikált és vállalkozó szellemű oktatók elhagyják a felsőoktatási intézményeket, amely beláthatatlan következményekkel járhat.

Gergely Lajos egyetemi tanár, rektor és Módis László egyetemi tanár, oktatási rektorhelyettes, Debreceni Orvostudományi Egyetem

A jelenlegi magyar felsőoktatási rendszer legsúlyosabb gondjai:

- A felsőoktatásban dolgozó oktatók, kutatók alacsony bérezése. Ennek fenntartása további brain-drain-hez és kontraszelekcióhoz vezet.
- A felsőoktatás (talán kényszerűségből) tovább élő maradékelvű finanszírozása.
- A régen várt felsőoktatási törvény hiánya. Számos intézmény – így a Debreceni Orvostudományi Egyetem is – próbál az új törvény “elé menni” több intézkedésével (pl. a PhD

programok összeállításával). A törvény hiánya komoly akadályt képez az "igazi" egyetemek újra-létrehozásának útjában.

- Az egyetemek és a Magyar Tudományos Akadémia által működtetett kutatóintézetek közötti szakadék továbbra is megvan (minden szép szólam ellenére). Így a felsőoktatásra fordítható és fordítandó szellemi és anyagi erők továbbra is szétforgácsolódnak. Úgy tűnik, hogy más kérdésekben sem sikerült megfelelő konszenzust teremteni az egyetemek és a Magyar Tudományos Akadémia között (pl. tudományos fokozatok).

Kovács Ferenc rektor, Miskolci Egyetem

A jelenlegi magyar felsőoktatási rendszer problémái közül hármat emelek ki. Az 1980-as évek elejétől először a gép- műszerbeszerzés és egyéb fejlesztések forrásai csökkentek, lassan, majd drasztikusabban. A nyolcvanas évek végétől az ugrásszerű infláció a napi üzemeltetés és az alkalmazotti (oktatói, dolgozói) bérek értékét devalválta olyan mértékben, ami ma már az összeomlás szélére sodorta az intézményeket, illetőleg tragikusan (nevetségesen) alacsony szintre juttatta az intézeteket. Anyagiakban az ismételt ígéretések ellenére semmi előrelépés sem történt.

Másik gondként, és a minőségi előrelépés akadályaként tekinthető a magyar felsőoktatás igen szétaprózott, széttagolt rendszere. Az óhaj (konceptió) szintjén megfogalmazott kormányzati elképzelések realizálásának eddig semmiféle jele nem látszik, sőt újabb különböző önkormányzati és magánelképzelések további diverzifikációs törekvéseket tükröznek. Magam megvalósíthatatlannak érzem azt az elvet, hogy a jelenlegi 80 – 90 hazai felsőoktatási intézmény (kar, egység) közül, 20 – 30 – 40 önként, alulról kezdeményezve, demokratikus úton jelentkezzen, hogy másokhoz csatlakozását (integrálódását), esetleg megszüntetését tűzze ki célul.

Nagyrészt az előző két gond eredőjeként jelentkezik a felsőoktatás minőségi problémája. Az alacsony szintű anyagi ellátás, az intézmények közötti, és az intézményeken belüli szétaprózottság, a magyar társadalomra általában is jellemző – elsősorban a lakáskérdés miatt – röghözkötöttség jelenleg semmi mozgásteret nem ad a személyi feltételek változtatásához. Az utóbbi egy év törvényei (Munka Törvénykönyve, Közalkalmazotti törvény) pedig tovább erősítették az alkalmatlan emberek mozdíthatatlanságát is.

Schrammel Imre rektor, Magyar Iparművészeti Főiskola, Budapest

A jelenlegi magyar felsőoktatási rendszert át kell alakítani. Az átalakításhoz komoly anyagi támogatás szükséges, ami nincs.

A rendszerváltozás a felsőoktatási intézményekben nem ment végbe, legtöbbször azonos tanári kar vezet tovább az oktatást. Érdekei ahhoz fűződnek, hogy a régi intézményi struktúra minél tovább éljen.

Az átalakítást inkább hangzatos jelszavak jelzik, melyek mögött ritkán fedeztem fel igazi átszervezést. A szükséges új ismereteket legtöbb helyen a meglévő, régi tanári kar tagjai közvetítik és nem az új ismeretek jeles, külső tagjait hívják meg az intézményekbe oktatni. Főként a régi marxista tárgyak oktatóira érvényes ez az állításom.

A közalkalmazotti törvény befagyasztotta az intézmények személyi állományának átalakítását.

A felsőoktatási törvény hiánya, az intézmények örökölt és alig módosított belső szervezeti szabályzatai és a hatályos jogszabályok közötti hézagok tág teret biztosítanak a zavarosban halászók számára, ugyanakkor hihetetlenül nehezítik a komoly jobbítási szándékot.

Pozsgai Lajos főigazgató, Ybl Miklós Műszaki Főiskola, Budapest

A leg súlyosabb gondot abban látom, hogy a hosszú idő óta tartó eróziós folyamat az utóbbi években felgyorsult. Ennek okai:

- A minősíthetetlenül csökkenő finanszírozás.
- Az évtizedek óta alacsony szinten tartott felsőoktatási támogatási rendszer nemhogy az inflációt nem követi, hanem nominálisan is negatív irányba csapott át az elmúlt év során. (Ez nemzetellenes kártétel.)
- A csökkenő finanszírozás miatt romlott az infrastruktúra, az oktatástechnikai felszerelés nem követi a fejlett országok oktatástechnikai bázisát (a számítástechnika a korábbihoz képest növekedő tendenciát mutat – TEMPUS, FEFA – azonban összességében még így is elmaradott).
- Az oktatói bérek elmaradása az ipari-gazdasági szférától, sőt még az államigazgatástól is.
- Kilépő oktatóink az államigazgatásban (minisztériumban) kétszeres bérral helyezkednek el.
- A kilépő oktatók és nem oktatók az iparban, gazdaságban öt-, hatszoros bérral helyezkednek el.
- A felbomló kutatóintézetek jeles szakembereit nem vonzza az egyetemi, főiskolai szféra, nem tudjuk őket megnyerni az oktatás számára.
- A közalkalmazotti törvény egyszerű vonatkoztatása a felsőoktatásra széjjelverte belső irányítási viszonyait az oktatói és velük a nem oktatói körben. Egyfelől leblokkolta az elmúlt években lassan bontakozó minőségcserét, másfelől megszüntette a maradék fegyelemfenntartó eszközöket is a vezetés kezében. Ez anarchiához, rohamos nivóeséshez vezet.
- A hallgatókkal kapcsolatos szociális problémák megoldása feleslegesen terheli az intézményeket.
- Az 1984. évi Gödöllői Ifjúsági Parlament óta a mindenkori oktatásügyi kormányzat a hallgatói követelésekkel szemben defenzívában van, kibővítette a támogatásokat, hallgatói jogokat, azonban a hallgatói kötelezettségek terén csak lazítások jelentek meg. A társadalom, a nemzet óriási összeget fordít a felsőoktatásra, de a kormányzat nem teszi világossá a hallgatók előtt, hogy azért nekik nyújtani kell valamit, nekik is kötelezettségeik vannak.
- Ma is paternális hallgatókezelés van, holott a piaci szemlélet egyre inkább terjed a társadalomban, következőképpen nélkülözhetetlen az egyetemi, főiskolai szférában is.

Bencze Lóránd főigazgató, Tanárképző Főiskola, Zsámbék

A legnagyobb probléma az, hogy mindenkinek minden ingyen járt, s vele az elherdálás szabadsága is, ha már egyszer felelősségteljes politikai és társadalmi önállóság nem létezhetett. Ha reggel nyolckor van az angolóra, s az angol anyanyelvű tanárt a magyar állam és a British Council fizeti, az állami főiskolás hallgató egyszerűen nem kel föl, hanem tovább alszik. Öt év múlva pedig sírni fog munkanélküliként, mert az a kortársa, aki (netán súlyos pénzekért) most megtanul angolul, elhappolja előle az állást, sőt egyáltalán nem lesznek állások idegennyelv-tudás nélkül. Délelőtt tíz óraker vizont már tüntetnek az állami főiskolások a tandíj bevezetése ellen, ismét elmulasztva a született angol vagy német tanár óráit, aki értetlenül szemléli mindezt. Őt a munkájáért fizetik, jól. Bántja a lelkiismerete a jogtalan bérért, s mert felelős és önálló ember, úgy érzi, semmi keresnivalója itt, ha tétlen. Szabad akaratából jött ide, s szabadon távozhat oda, ahol igénylik értékkeremtését.

Réthelyi Miklós rektor, Semmelweis Orvostudományi Egyetem, Budapest

A legnagyobb problémát az egymástól szervezetileg független intézmények sokaságában látom. Felnőtt több, mint egy generáció, amelynek az egyetemi képzés viszonylag szűk szakképzést jelentett, anélkül, hogy átélte volna az egyetemre járás élményét, ahol a legkülönbözőbb tanulmányokat folytató hallgatókkal, különböző érdeklődésű emberekkel lehetett volna találkozni. Ez a beszűkülés vonatkozik az egyetemi oktatókra is.

A másik probléma az, hogy hiányzik a kapcsolat a középiskolákkal. Az egyetemekre ill. a főiskolákra való bekerülés nehézségei miatt az egymás folytatását képező két oktatási intézmény között szinte semmilyen kapcsolat nincs.

A harmadik probléma az, hogy az értelmiség nagy csoportjai nincsenek megfizetve, így nem vonzó a tanulás. A középiskolát végzett fiatalok között egyáltalán nem látszik reményteljesnek az értelmiségi pályák nagy része.

Pusztay János főigazgató, Berzsenyi Dániel Főiskola, Szombathely

A felsőoktatás nagymértékben függ a rendszeren kívüli tényezőktől. A felsőoktatást körülvevő társadalmi közeg – különböző okoknál fogva, melyek lehetnek politikai, gazdasági és egyéb jellegűek, – a felsőoktatásban kívánatostól eltérő tendenciákat mutat. Mivel a felsőoktatás a társadalom része, az ideális az volna, ha kölcsönhatás alakulna ki. Ezzel szemben főként a felsőoktatást éri – többnyire negatív – hatások a körülvevő közeg felől. Súlyos problémának látom a minőségigény hiányát, a kevés – anyagi és szellemi, fizikai – befektetéssel minél nagyobb előny (és nem eredmény) elérésének mítoszáét. Nehéz a minőséget megkövetelni oktatótól és hallgatótól akkor, ha környezetének ki van szolgáltatva, ha a környezet ellentétes előjelű hatásokat gyakorol rájuk. A minőségigény tömeges jellegű hiánya, amit a társadalom politikai, szociális feszültségei csak tovább növelnek, a kulturálatlanság fokozódását idézi elő. Ez a társadalomnak szinte minden szintjén megnyilvánul, pl. a társas viselkedés elemi szabályainak nem ismerésében, a nyelvi, viselkedési normák sorozatos fölírásában, sőt e negatív példák egyre inkább normává emelkedésében.

A felsőoktatás egyébként üdvözlendő létszámbeli növekedése az eltömegesedés negatív jelenségeihez vezetett. A tömegesedés maga után vonja az ún. demokratikus jogok követelését, sajnos, a demokrácia teljes félreértésével. A “szabadság” és “szabadosság” összezavarásának lehetünk nap mint nap tanúi, amikor a jogok követelése mellett a kötelességek teljes feledésbe merülnek. A felsőoktatásban és a kutatásban vállalni kell az elit fogalmát, s nem szabad engedni hangzatos, a demokráciára hivatkozó demagóg követeléseknek. A tudományos élet szférájában nincs helye a tömeg uralmának. A tömegessé váló felsőoktatás az intézmények jelentős részét diplomagyárrá változtatta.

Ezek után néhány konkrétumot említék.

- Súlyos probléma az intézményhálózat aránytalan elosztása, ami
  - földrajzi értelemben azt jelenti, hogy az intézményhálózat túlzottan Budapest-, illetve Kelet-Magyarország-centrikus, s ezt sem a népesség eloszlása, sem az országgrészek fejlettségi szintjében meglévő különbség nem indokolja (vö. pl. a tudományegyetemek, a tanárképző főiskolák, az orvostudományi egyetemek elhelyezkedését);
  - szakmai értelemben ez azt jelenti, hogy a felsőoktatás csak kis mértékben viszonyul a társadalmi igényekhez, az egyszer kialakított struktúrák továbbélnék függetlenül a megváltozott állapotoktól, s ez károsan hat a felsőoktatás finanszírozására.

- Súlyos probléma a konzervativizmus, ami
  - az innovatív törekvéseknek szinte áthághatatlan gátat szab;
  - az intézményhálózat megmerevedésében jelentkezik, s amit a mobilitás látszatának délibábjá is csak ideig-óráig leplezhet (jól látszik ez többek között az egyetemi szövetségek, az univerzitások kialakulása körüli zavarban is);
  - a címkét tekintve változatlanul etalonnak és nem a valós teljesítményt.

- Súlyos probléma a személyes és lobbyérdek érvényesülése, ami
  - nem teszi lehetővé az intézményhálózat átgondolt átalakítását, illetve fejlesztését;
  - elősegíti az amúgy is szétöredezett intézményhálózat további elaprózását;
  - gyakran hiú ábrándok kergetésére serkent.

A fentiekből is érzékelhetően súlyos probléma a döntéshozatali szinten tapasztalható koncepcióhiány, ill. a – valószínűleg ezzel összefüggő – döntésképtelenség.

Megnyilvánul ez:

- a finanszírozás lehetetlen voltában (ld. a felsőoktatás 1993. évi költségvetését, a hallgatói létszámemelést szorgalmazó politikai nyilatkozatok és a többletfinanszírozás mikéntje közötti ellentmondást, az 1:3 oktató-hallgató arányt produkáló intézmények és az 1:10 aránnyal dolgozó intézmények költségvetési összemérését);
- az oktatási és kutatási szférának a korábbinál is ellehetetlenültebb állapotában (s ezt a költségvetési hiányra, az ország gazdasági helyzetére való örökös hivatkozás sem menti, ti. pozitív példaként ld. az ázsiai “kistigriseket”, amelyek az oktatás és a tudomány finanszírozásával néhány év alatt gazdasági hatalmakká nőttek ki magukat, de szükség esetén hozhatók nyugat-európai példák is);
- az inkonzekvens törvényalkotásban, amely az egymással összefüggő kérdések egymással összefüggő voltáról nem vesz tudomást, s mindenről izolálva dönt (vö. közalkalmazotti törvény elfogadása, ugyanakkor a megvalósításhoz szükséges anyagi fedezet nem biztosítása stb.);
- az intézményhálózat átalakítására buzdító szándék és az ennek törvényi szabályozása közötti ellentmondásban (pl. kívánatos az universitasok, egyetemi szövetségek kialakítása, ugyanakkor törvényi háttér nincs hozzá. Ez utóbbi hiányára való hivatkozással a pozitív kezdeményezések megakadályozhatók, s nem alakulnak ki új típusú intézmények, amelyekre törvényt lehet hozni – tipikusan a 22-es csapdája).

Czinege Imre főigazgató, Bánki Donát Gépipari Műszaki Főiskola, Budapest

A magyar felsőoktatás alapvető problémája az elmúlt 45 évben az volt, hogy nem egészséges értékrendű társadalomban működött. Ennek következtében nem volt megfelelő kapcsolata a felhasználói szférával, nem kapott reális igényeket és visszajelzéseket. A korábbi rendszerben ez a piacgazdaság hiányából adódott, ma pedig a gazdaság általános összeomlása miatt jelentkezik.

Így a felsőoktatás önmagát mindig csak önmagához, illetve a fejlett országok felsőoktatásához tudta mérni. Emiatt a reális piaci igényeket a szintén nem piaci igények alapján megfogalmazott kutatások eredményességével helyettesítette, a publikációk, hivatkozások számával próbálta jellemezni a kutatói teljesítményt, amely sok esetben a magyar valóságtól elszakadt értékrendet eredményezett. Ugyanakkor kísérletet sem lehetett tenni a felsőoktatási intézmények nyugaton elterjedt rangsorolására, mert a gazdaság nem tudta a minőséget mérni. Csupán a külföldön elért teljesítményt lehetett valamilyen tájékoztatásnak tekinteni, ez viszont nem az intézmény egészét, csak a kiemelkedő tehetségeket jellemezte.

Ez a teljesen definiálatlan követelményrendszer olyan heterogén felsőoktatást eredményezett, amelyben egyszerre van jelen igazi érték és látszatteljesítmény, jól felkészült oktató és szürke átlag, hallatlanul alacsony hatékonyság és az egyének túlterheltsége. Emiatt az ellentmondásos állapot miatt nehéz bármilyen értékítéletet is mondani a magyar felsőoktatásról, mert minden állítás egyszerre igaz és sértő is lehet.

* *

Hogyan lehetne ezeket a problémákat megoldani?

Kengyel Miklós

A felsorolt problémák többsége jelenleg megoldhatatlannak látszik. 1989/90-ben, a rendszerváltás kezdetén talán végre lehetett volna hajtani radikális egyetemi reformot, ám az idő múlásával egyre kisebb az esély. Állóháború, bunkerharc, szakmai lobbizás, burkolt vagy nyílt politikai csatározás folyik a felsőoktatás körül (is). Ilyen körülmények közepette vajon melyik politikai erő merné vállalni annak a kimondását, hogy pl.

- Magyarországon a népesség létszámát és a földrajzi adottságokat figyelembe véve a főváros mellett legfeljebb 3 – 4 vidéki egyetemi centrum létrehozására volna szükség, amelyeket azután központi pénzekből hathatósan kellene támogatni.
- A hallgatóság létszámát, minden társadalmi nyomás ellenére, csak akkor lenne célszerű felemelni, ha az ahhoz szükséges infrastrukturális és személyi feltételek biztosítottak. Ugyanezt az elvet kellene alkalmazni a szaporodó egyetemalapítási kísérletek esetében is, nem vitatva a szabad egyetemalapítás jogát. A minőségi követelményekből nem volna szabad engedni.
- A felsőoktatásban dolgozók előmeneteli rendszerét nem a közalkalmazottakéhoz kellene igazítani, sem a munkaviszony szabályozásában, sem pedig a fizetési arányok kialakításában. Világosabbá kellene tenni az asszisztencia és a professorok közötti különbséget. Tanársegédi vagy adjunktusi minőségben csak a törvényben meghatározott időt (pl. hat vagy kilenc évet) lehetne az egyetemen eltölteni.
- Az egyetemi oktatás terheit túlnyomó részben a docensek és a professorok vállaira kellene rakni, ezzel arányban álló fizetésért. A tanársegédek és az adjunktusok feladata elsősorban a pályára való felkészülés és a tudományos fokozat megszerzése lenne. A jelenlegi magyar helyzet, ahol ez lényegében fordítva van, egyszerűen tarthatatlan.

Tuzson Tibor

Olyan felsőoktatási törvényre lenne szükség, amely áttekinthető versenyszabályokat biztosít intézményi szinten, és ami lehetővé teszi a verseny tovább bontását tanszéki, intézeti, szakcsoporti és oktatói szintre.

Ha akármelyik szinten megszakad a verseny lebonthatósága, az megoldhatatlan problémákhoz vezet. Természetesen a versenyt nem szabad a “versenyszférákban” kívánatos szintig fokozni, mert az már károsan befolyásolja az alkotói légkört és szabadságot. Ugyanakkor az állami felső vezetésnek védelmi hálót kell felállítania, hogy a tenni akaró szakemberek, akiknek szakmája elavult; átmeneti konjunktúra vagy divatirányzat miatt piacképtelenné vált, önhibájukon kívül ne essenek ki a tanügyből.

Jelenleg a központi finanszírozás szabályainak kiszámíthatatlansága miatt a felső vezetésben nem lehet vállalkozó típusú hozzáállást, illetve egyértelmű stratégiát kialakítani. A jelenlegi előírások mellett nem lehet gyorsabb fejlődést eredményező belső versenyt kialakítani. Hathatósan sem pozitív, sem negatív jutalmazást nem lehet alkalmazni. A legjobb vállalkozó szellemű oktatók összjövedelmeiben az oktatásért kapott rész igen kicsi, valószínű annak teljes megvonása sem volna nagy jelentőségű. Ugyanakkor az oktatást kizárólagos életcélként tekintő tanárok jövedelmeinek megduplázása sem oldaná meg mindennapos problémáikat.

Konkrétan, pl. az üzemeltetési, épületgépészeti, adminisztrációs rendszerek modernizálásához szükséges beruházásokat az intézmény nem tudja kigazdálkodni. Az a finanszírozás, amelyik ezek meglétét feltételezi, működésképtelenné teszi az intézményt. “Lesz számítógép, de nem lesz papír hozzá”.

A működőképességet biztosító finanszírozásra lenne szükség, ill. társadalmi rangot biztosító jövedelmi szintre, hogy pl. tudományos fokozatokkal, nyelvvizsgával rendelkező felsőoktatási vezetők ne keressenek (lényegesen) kevesebbet, mint középfokú végzettségű családtagjaik a banki, adóügyi, vagy kereskedelmi, alkalmazotti kategóriákban.

Székely Gábor

El kell fogadtatni a magyar társadalommal, hogy a felsőoktatási intézmények arra valók, és azzal hozzák a legtöbb hasznot az országnak, ha fő feladatukat kell végezniük – tehát

szakembereket kell képezniük, és ehhez kapcsolódóan a tudományos életbe kell bekapcsolódniuk minél magasabb szinten, ideális esetben világszínvonalon.

Az intézmények működési költségeit szigorú, takarékoságot megkövetelő, de reális költségvetési támogatással biztosítani kell.

Az oktatói kar számára olyan bérezési feltételeket kell teremteni, amely – a tényleges teljesítmény, a valóban színvonalas munka alapján – mellékmunka vállalása nélkül biztosítja tagjai számára a beosztáshoz méltó életfeltételeket.

Meg kell találni annak módját, hogy minden oktató, aki ezt a feladatot vállalja, munkaerőjét teljes egészében az intézmény szolgálatába állítsa, és azt az intézményen belül hasznosítsa.

Valamilyen módon (például lakbérkiegészítés fizetése révén) országosan kell mobilizálni a felsőoktatási munkára alkalmas értelmiségi réteget, elérve ezzel azt, hogy Budapesten (esetleg a nagyobb egyetemi központokban) ne halmozódjék fel kihasználatlanul szellemi kapacitás, míg a kevésbé preferált felsőoktatási székhelyeken nehézséget jelent az álláshelyek betöltése.

A felsőoktatás sajátos vonásait figyelembe véve a törvényalkotás útján is el kell érni, hogy az egyetemek és főiskolák oktatói csak akkor maradhassanak a katedrán, ha képességeiket, munkaerőjüket valóban a képzés és a tudomány szolgálatába állítják.

Kovács Ferenc

A problémák megoldásának elsődleges eleme központi elhatározás: akarat a minőség növelésére, az integrációs tervek végrehajtására, a hallgatói létszám növelésére és természetesen ezek anyagi forrásainak megteremtése. A központi akarat, koncepció és finanszírozás mellett természetesen elengedhetetlen a haladó hazai hagyományok és a jól működő nyugati rendszerek tapasztalatainak hasznosítása, pl. az autonómia, a rugalmas rendszerek kialakítása, stb. területén. Az előrelépés másik eleme az intézményi közös akarat, elhatározás, a nyitottság, a belső együttműködés kérdéseiben.

Köteles Lajos

“Felülről-lefelé” építve, a meglévő helyzet egyszerű előrevetítésével és bizonyos gazdasági racionalizálással a jelenlegi problémák többsége megoldatlan marad (bár valószínűleg rejtettebbé válik) és számos új probléma születik.

Több esélyt látnék abban, ha az intézmények saját lehetőségeik és a gazdasági-társadalmi igények összevetése alapján önállóan dolgoznák ki testre szabott fejlesztési stratégiájukat; és “alulról-felfelé” építkezve ezekből a sokszínű mozaikokból állna össze a felsőoktatás új rendszere. Ez minden bizonnyal új intézménytípusok kialakulásához is vezetne és lehetővé tenné a nem adminisztratív, hanem tényleges érdekek alapján szerveződő intézményi integráció létrejöttét. Gond, hogy az ilyen jellegű intézményi integrációk jogi elismerést nem kaphatnak, ezért az együttműködés lehetőségei ma csak korlátozottak lehetnek.

Meggyőződésem szerint két lényeges változásra lenne szükség. Az egyik: az egész felsőoktatás egységes, átjárható rendszerré szervezése az óvó- és tanítóképzéstől (amit az értelmiségi képzés első lépcsőjének tartok) az egyetemi képzésig, természetesen az egyes szakképzések sajátosságainak megőrzése mellett.

A másik – szerintem elkerülhetetlen – változtatás a különféle, nálunk ismeretlen új intézménytípusok (pl. általános profilú főiskola, regionális főiskola, community college stb.) megszervezésének szabadsága.

(Az alapítás szakmai és egyéb feltételeit természetesen világos szabályokba kell foglalni és megkövetelni azok teljesítését.) Ez kibontakoztathatja az intézményekben rejlő belső innovációs képességeket és gyökeres változásokra vezethet az intézmények és gazdasági-társadalmi környezetük kapcsolataiban.

Szalay István

Az intézmények akkreditációjánál azt kellene elsősorban vizsgálni, hogy a társadalmi szükségleteket az általuk kibocsátott hallgatókat tekintve mennyire elégtik ki (mennyiségileg és minőségileg egyaránt). Amennyiben ez nem megfelelő, az okok után kellene nyomozni (tudományos kvalifikáció stb.). Félő, hogy a most folyó doktori programok akkreditációja egyúttal az intézmény akkreditációja is lesz. (Ismerünk – főleg a volt Szovjetunióban – igen magas tudományos minősítettekkel rendelkező felsőoktatási intézményeket, amelyek nem versenyzépesek “nyugati” társaikkal.)

A “szakegyetemek” tudományegyetemmé válásának hallgatólagos illetve lobbiszerű támogatása helyett vissza kellene állítani a főiskola rangját (az Erdőmérnöki és a Faipari Főiskola nem lenne rosszabb a mai “egyetemnél”, a Testnevelési Főiskola még mindig elterjedtebb mint a Testnevelési Egyetem, stb.).

Pusztay János

A tanárképző főiskola mint intézménytípus válaszáút előtt áll – ebben a helyzete egyedülálló. A magyar felsőoktatási intézményhálózatot egyetemek és főiskolák alkotják, amelyek között többnyire élesen elkülöníthető funkciómegoszlás tapasztalható (vö. az egészségügyi, az agrár, a műszaki és a gazdasági ágazatokat). Korántsem különülnek el egymástól ilyen élesen a tanárképző főiskolák és a tudományegyetemek. A pedagógusképzés – a közoktatás jelenlegi struktúráját követve – háromfokozatú (tanító, általános iskolai tanár, középiskolai tanár), azaz a pedagógusokat tanítóképző főiskolákon, tanárképző főiskolákon és tudományegyetemeken képezik. (Most nem térek ki a szakoktatók, a mezőgazdasági, műszaki stb. tanárok képzésére.) A közoktatásban megindult struktúraváltás, ill. az egyetemi képzésben végbemenő reform a pedagógusképzés rendszerének felülvizsgálására kényszerít.

Úgy látszik, sikerült konszenzust elérni abban a tekintetben, hogy ki kell alakítani az egységes tanárképzés programját. Ebből következően a pedagógusképzés a közeljövőtől kétfokozatúvá egyszerűsödik: a tanítóképzés mellett egységes, egyetemi szintű tanárképzés valósul meg. Ez szakmailag azt jelenti, hogy a tanárképzés tárgyi tudás-követelménye megegyezik a négyéves egyetemi alapszintű képzés anyagával, s ehhez járul – vagy párhuzamosan, vagy követő megoldással, az ún. pedagógikum, azaz a tanári képesítést nyújtó stúdium. Az egységes tanárképzés programját, illetve követelményeit megállapító ún. képesítési bizottságok tevékenysége előrehaladott állapotban van, pl. a bölcsészettudományi bizottság be is fejezte munkáját.

A fentiekből következik, hogy hamarosan megszűnik az a speciális feladat, amelyre a tanárképző főiskolák hivatottak. A tanárképző főiskolák keresik a továbblépés útját, ám ebben – érthető módon – eltérnek egymástól, mégpedig elsősorban regionális helyzetükből fakadóan. Egyértelmű ti., hogy az egyetemközeli lévő főiskolák integrálódnak az egyetembe, főleg ha azzal profil-hasonlóságot mutatnak. Más a helyzet akkor, ha a tanárképző főiskola közelében nincs olyan egyetem, amelybe betagozódhatna. Ilyenkor – figyelembe véve s kiküszöbölendő az intézményhálózat aránytalanságait – a főiskolának önállóan, vagy egy regionális egyetemi szövetségbe belépve kell egyetemmé válnia.

A tanárképző főiskolák jogi helyzetében gyökeres változást hozna tanárképző egyetemmé nyilvánításuk. Ezzel a döntéssel a szakmailag többnyire megalapozott részvétel az egységes tanárképzésben jogilag is biztosítva volna, másfelől meghúzná azt a határt, amely elválasztaná ezt az intézménytípust a – főleg természettudományi területen – magasabb szintű tudományos potenciált képviselő tudományegyetemektől. A szakonkénti, tanszékenkénti akkreditáció révén ugyanakkor lehetőség nyílna a felső szintű egyetemi képzés, esetleg a doktorandusképzés bevezetésére is.

A tanárképző főiskolák esetében számolni kell azzal, hogy jelenlegi profiljuk fenntartásával, megfelelő profilbővítés nélkül – amelynek megszervezésekor megint csak nem hagyhatók figyelmen kívül az intézményhálózat aránytalanságai és a regionális adottságok – az intézménytípus elveszítheti vonzerejét. (Ennek elsődlegesen demográfiai okai vannak.) Engedni kell a már meglévő szakokon is a nem tanári programok indítását (pl. az idegennyelvi szakokon), ill. merőben új, az universitashoz közelítő profilok megteremtését.

A felsőoktatási törvény előkészítésének időszakában több megértést, nagyobb rugalmasságot várnak el az intézmények a felsőoktatás irányítótól. Azokat az intézményeket, amelyek felismerve a funkciójukban és státusukban is hamarosan bekövetkező változásokat, és ennek megfelelően teszik meg az új helyzetüknek megfelelő lépéseket, támogatni kellene, de legalábbis nem szabadna akadályozni. Azt hiszem, egyértelmű, hogy a tanárképzés egységesítése révén és következtében a tanárképző főiskoláknak meg kell kapniuk az egyetemi jogosítványt (legalább az alapszintű egyetemi képzés erejéig), minden további egyetemi jogosítvány megadásához akkreditációra van szükség. A felsőoktatási törvény elfogadása utáni időszak egyes folyamatai (pl. a PhD-képzésre vonatkozó akkreditációs eljárás) már megindultak, ugyanakkor más hasonló irányban mutató folyamatok nem kapják meg a szükséges bizalmat. Ennek az lesz az eredménye, hogy a felsőoktatási rendszer jelenlegi viszonyai konzerválódnak, alig, vagy egyáltalán nem lesz lehetőség a hálózat megváltoztatására. Ez kiváltképpen a tanárképző főiskolákat sújtja.

A PhD-pályázatok között sok, komoly szakmai erőket felvonultató tanárképző főiskolai is található, amelyet a szintén jogi státus nélküli, de minden felelős szerv által – legalábbis a kinyilatkoztatások szintjén – támogatott egyetemi szövetség nyújtott be. Az akkreditációs bizottság képtelen volt felülemelkedni az intézményhálózat jelenlegi helyzetén, a javaslattevést nem tudta összhangba hozni a felsőoktatás várható változásaival, s ily módon megint nem a tartalom, hanem a “címke” a fontos.

A törvényalkotás ellentmondásos volta nem kedvez a minőségelvet szem előtt tartó mobilitásnak. Általánosságban is megállapítható, s ez érvényes a tanárképző főiskolákra is, hogy több szakterület az elmúlt évtizedek helytelen, nem okvetlenül politikai indíttatású káderpolitikája következtében szakmai hullámvölgybe került. A közalkalmazotti törvény által előidézett helyzetben nem valósítható meg az az egészséges verseny, melynek eredményképpen nem a kontraszelekció, hanem a tudományos és oktatási teljesítmény szerint választódna ki a szakterületek vezető szakemberei.

Danyi József

Meg kellene oldani a főiskolai és egyetemi képzés egymásra épülését. Az egyetemeket csak az elméleti szakemberek képzésére kellene ösztönözni. Ez pedig úgy nem megy, ha a létüket, anyagi helyzetüket a hallgatói létszámuktól tesszük függővé. A műszaki felsőoktatás területén biztosan igaz, hogy az ipar többet igényel a jól képzett, vállalkozási ismeretekkel is rendelkező üzemmérnökökből, mint nagy elméleti tudású szakemberekből.

A felsőoktatási intézmények közötti átjárhatóságot talán a kreditrendszer segítené. Évek óta csak a formai részéről esik szó, a tartalmi kimunkálás elmarad.

Ha valóban igaz, hogy az oktatás és benne a felsőoktatás kiemelten fontos az országnak, akkor meg kell kapnia a megfelelő támogatást:

- a tárgyi feltételek létrehozásával,
- a felsőoktatási törvény-tervezet törvényerőre emelésével, benne egy olyan bérezési rendszerrel, ami nem kontraszelekciót, hanem a felsőoktatásban dolgozók (és arra érdemesek, hivatottak) megélhetési lehetőségeit biztosítja kényszerűen vállalt, nem a képzettségüknek megfelelő pluszmunkák nélkül.

Módis László

A kormányzat mielőbb különítsen el jelentős összeget (már az 1994-es költségvetésben) a felsőoktatás "rekonstrukciójára", és sokkal eltökéltebben, koncepciózusabban dolgozzon *A felsőoktatás fejlesztése 2000-ig* című tervezet megvalósításán.

A Kormány és a Parlament – félretéve a választási kampány diktálta pártérdekeket – mielőbb fogadja el a felsőoktatási törvényt.

A Magyar Tudományos Akadémiának flexibilisebben kellene illeszkednie a magyar felsőoktatási intézményekben megfogalmazott koncepciókhoz, s mindenben segítenie az egyetemi autonómia erősítését, valamint az emberi és anyagi erőforrások széttagoltságának felszámolását. Az akadémiai és felsőoktatási törvényeknek nem lenne szabad külön-külön a Parlament elé kerülni. Ha így lesz, a MTA számos olyan kiváltsága túlélhet, amely sértheti a kibontakozó egyetemi autonómiát.

Réthelyi Miklós

Fokozatos kapcsolatépítéssel kellene kialakítani nagy hallgatócsoportokat képző intézményeket. A mai tudományegyetemek köré lehetne összegyűjteni az egyetemek jelentős részét. A tanterveket úgy kellene átdolgozni, hogy minél több közös gyökér legyen, ahol a különféle szakmákat választó hallgatók keveredhetnek.

Kapcsolatot kellene keresni egymással a középiskoláknak, egyetemeknek. Nyílt napokat kellene szervezni az egyetemeken és főiskolákon középiskolások orientálására, visszajelzésre lenne szükség az egyetemekről és főiskolákról a középiskoláknak korábbi diákjaik előmeneteléről, sikereiről, kudarcairól.

Perspektívát kellene adni az értelmiségnek. A jobb kereseti lehetőség mellett elengedhetetlen a szakmai hierarchia, rend kialakítása. A munkafolyamatok csúcsán a szakmájukat kiemelkedően értő és ismerő diplomások legyenek, őket segítse a jól képzett szakszemélyzet, részben szintén egyetemi, főiskolai tanulmányokkal a háttérben. Ennek a megteremtése különösen fontos most, amikor az egyetemet ill. főiskolát végzettek számát lényegesen emelni akarja a kormány.

Pozsgai Lajos

El kell dönteni parlamenti szinten, hogy kell vagy nem kell Magyarországon felsőoktatás. Ha nem kell, mondjuk ki, és az ide irányított eszközöket vigyük más társadalmi célok irányába, egyetemeinket, főiskoláinkat zárjuk be. Vagy mondja ki a parlament, hogy erre szükség van, és az ehhez tartozó feltételeket biztosítsa. Meg kell kétszerezni a működési és fejlesztési költségeket, minimálisan meg kell háromszorozni az oktatói illetményeket, ki kell venni az egyetem, főiskola feladatköréből azt a pártállami maradványt, ami a hallgatók szociális ügyeinek kezelését jelenti, s amelyből az is fakad, hogy a jelentős hallgatói támogatási összegeket meg lehet jeleníteni az intézménynek adott támogatás fő összegében – amivel önmagunkat csapjuk be.

Bencze Lóránd

"Esélyegyenlőtlenség" legyen, de ne a rendszer miatt, hanem ami elkerülhetetlen, az egyén miatt. Ismerek olyan egyetemistát, akinek a legális havi jövedelme az ösztöndíján kívül 38 ezer forint heti 12 munkaóráért, míg egy másik egyetemista pusztán az ösztöndíját tudja a presszónak nevezett kocsmában elinni, mert sem nem tanul, sem nem dolgozik. Ezeket ne próbáljuk esélyegyenlőségbe hozni, mert ez hazugság és igazságtalanság volna. Találkoztam amerikai munkásyverekkel az egyik legelőkelőbb angol magániskolában, ahol a tandíj havonta az angol munkás évi keresete. Az amerikai diáknak az otthoni fizikai munkájából egy évre futotta az angol magániskolában, erre gyűjtött éveken át. Mások Amerikában másra

gyűjtöttek vagy nem gyűjtöttek. Mint ahogy találkoztam olyan mai magyar önkormányzattal, amelyik megkérteszerte a belügyminisztériumtól kapott iskolapénzt, s olyannal is, amelyik lefaragott még abból is. E két önkormányzat gyermekei között nem lesz esélyegyenlőség, mert ahol megkérteszerték az iskolára fordítandó összeget, ott sorban állnak a jobbnál jobb tanárok az iskola előtt, ha egyetlen üres tanári állás akad.

Az oktatás építő, alkotó, teremtő tevékenység s köztudomású az is, hogy a legjobb, leggyümölcsözőbb, legjövödelmezőbb hosszú távú beruházás. Lehessen rá bankkölcsönt felvenni az egyénnek is, lehessen az erre fordított összeget a személyi jövedelemadóból levonni stb. Akkor a maguk és gyermekeik oktatására "vállalkozók" felelősségteljesen fognak eljárni, és jut majd elegendő pénz is az oktatásra.

Hodossi Sándor

Amennyiben a felsőoktatás működési költség-fedezésének fő forrása a jövőben is a költségvetési támogatás marad – sürgősen át kellene tekinteni, hogy nagyságrendjében és szerkezetében a magyar felsőoktatás a jelenlegi állapotában fenntartható-e a támogatására szánt keretben. Ha nem, a konzekvenciákat rövid időn belül le kellene vonni.

Amennyiben a jelenlegi struktúra fenntartására nem elegendő a támogatási összeg, el kellene dönteni, mit kell feltétlenül meghagyni, és annak nemcsak a zavartalan működési, de a fejlesztési forrásait is biztosítani kellene.

A nemzet számára sem közömbös, hogy pl. 6 mezőgazdasági főiskola vegetál, vagy 4 minden tekintetben képes a vele szemben támasztott jelenlegi és jövőbeni elvárások teljesítésére. Ebben az esetben számon lehet kérni nemcsak a teljesítményeket, de a mindenkori korszerűséget és a színvonalat is.

Lengyel Lajos

- Mielőbb szükséges betervezni és elfogadni a felsőoktatási, az akadémiai és a közoktatási törvényt. Az érdekképviseltek és a kormány közötti egyeztetésekben – mindkét fél részéről – nagyobb tolerancia szükséges.
- A törvényekkel párhuzamosan kellene megalkotni az egyes kormányrendeleteket, a megvalósítás feltételeinek alapos megfontolása mellett. A felsőoktatás fejlesztésével kapcsolatos módosító vagy új intézkedéseket folyamatosan, megfelelő átmeneti időszakot biztosítva lehet csak sikeresen végrehajtani.
- A különböző, oktatást, kutatást támogató pályázatok elbírálásában a kuratóriumoknak egyértelműen objektív döntéseket kell hozni.
- Támogatni kell a felsőoktatási intézmények gazdálkodásának menedzser-szemléletét. A forrást teremtő oktató és kutató munkát nem akadályozó, vállalkozási jellegű tevékenységek rendeleti lehetőségeit tovább kell fejleszteni.
- Világosan tisztázni kell a felsőoktatási intézmények jövőbeli sorsát a társadalmi és gazdasági érdekek és szükségszerűségük alapján. (Konkrétan: a közeli és távoli jövőben milyen intézményeket fejlesztenek, tartanak szinten, vagy szüntetnek meg.)
- A felsőoktatási intézmények tevékenységéhez és gazdálkodásához az oktatás és kutatás finanszírozására az eddiginél nagyobb költségvetési támogatást kell biztosítani, ameddig az új finanszírozási rendszer nemzetgazdasági feltételei létre nem jönnek.
- A támogatások és pályázatok odaítélésének egyetlen objektív mércéje legyen az elért, vagy várható eredmény mint biztosíték.
- A tandíj bevezetése fokozatosan, csak a társadalom tagjainak teherbíró képességét figyelembe véve történhet. Ellenkező esetben az intézményekbe a kedvező jövedelmű családok gyermekei kerülnek és hátrányt szenvednek a kis jövedelműek tehetséges fiai, lányai.

- A felsőoktatási intézmények vállalati forrású szponzorálására csak a gazdasági szféra fellendülése után lehet számítani.
- A szaktanácsadó tevékenységbe az oktatási intézményeket és kutató intézeteket közvetlenül be kell vonni. Az 1993. évi FM rendelet a Mezőgazdasági Fejlesztési Alapból történő támogatásból ezt nem teszi lehetővé.
- A sokrétű pályázati lehetőséget ki kell használni, mert napjainkban a forrásteremtésnek szinte ez az egyedüli esélye.

Czinege Imre

Az a jelenlegi gazdasági-társadalmi folyamatokból már látható, hogy középtávon (2000-ig) a piaccgazdaság pozitív hatásai még nem fognak érvényesülni, a felhasználói szféra igazán karakterisztikus képviselői (kamarák, szakmai egyesületek, munkaadók szövetségei) nem alakulnak ki, emiatt a felsőoktatásnak nem lesz valódi partnere a célok pontos kitűzésében. Az Akadémiával való együttműködés nagyon ígéretes és fontos, de ez a felhasználói szférának csak egy kis szeletét képviseli, és a belterjesség veszélyét hordozza magában.

Emiatt a felsőoktatásnak ismét nem marad más lehetősége, mint a nemzetközi felsőoktatás tapasztalatainak adaptálása. E tevékenység során azonban rendkívüli óvatossággal kell eljárni, mert egészen más az a gazdasági környezet, amelyben a végzett hallgatók dolgozni fognak, és más az ottani egyetemek anyagi ellátottsága is. Így a fejlesztési célok megfogalmazásában (létszámok, szintek, szakágak közötti arányok) a távlatok mellett az ország jelenlegi helyzetére is különös figyelmet kell fordítani.

Mindezek ismeretében teljesen logikus az a már széles körben elfogadott prioritás-sor, melyben első helyen a felsőoktatás tartalmi korszerűsítése szerepel. Ez jelentheti a tantervek, tananyagok korszerűsítését, új oktatási formák bevezetését, tehát mindazon tevékenységeket, melyek kis anyagi ráfordítással, a magas oktatói ellátottságot kihasználva rövid távon is látványos eredményt hozhatnak. E sorba illeszthető az egész felsőoktatás és az intézményi menedzsment korszerűsítése, együttműködések kiépítése, stb. Mindezen prioritások érvényre juttatása sokat jelentene a felsőoktatás jelenlegi gondjainak megoldásában és a minőség, színvonal javulásában.

Néhány szó az anyagi forrásokról. Az az indulatos kifakadás, mely szerint ebbe a felsőoktatásba több pénzt nem érdemes fektetni, ugyanolyan téves, mint a válogatás nélküli fejlesztés igénye. Ahhoz, hogy a felsőoktatást fejleszteni lehessen, először ki kell alakítani a fogadóképességet. Ez kiterjed a képzési célok és feladatok pontos megfogalmazására, az ezt megvalósítani képes intézményi menedzsment megteremtésére, a teljes személyzet (oktatók és nem oktatók) feladatainak, kötelességeinek és jogainak rögzítésére, a felelőségek definiálására, az értékelés módjára, a minőség folyamatos karbantartására. Mindezek megteremtése után lehet várni azt, hogy a forrásokat az intézmények valóban képesek hatékonyan felhasználni, azokat nem a rövidtávú érdekek és pillanatnyi erőviszonyok alapján osztják el, hanem valóban a stratégiai célok megvalósítására fordítják.

A vázolt feladatoknak van egy intézményi szintje, mely az autonómia körén belül hajtható végre – viszont kell lenni egy kormányzati stratégiának, amely az intézmények egyéni érdekeitől független, adott esetben kemény döntéseket is tud hozni a fejlődés érdekében.

Miben látja saját intézménye legsúlyosabb gondjait, és mit javasol ezek megoldására?

Czinege Imre

A vázolt általános helyzettel definiált mozgástérben az egyes intézmények között sok különbség nem lehet. A pillanatnyilag konjunkturális területeken túlterheltség jelentkezik, a népszerűtlen szakokon az oktatás hatékonysága minimális. Ez teljesen rendszertelenül sújtja vagy hozza előnyös helyzetbe az intézményeket.

A Bánki Donát Műszaki Főiskola a mérnökképzést kísérő dekonjunktúra ellenére viszonylag kedvező helyzetben van. A nappali hallgatói létszám az 1990-es szintnek közel a duplájára emelkedik 1993 őszére, a beiskolázási létszám szintén több mint kétszeresére, a túljelentkezés 2,68-szoros, a felvételi pontszámok magasak voltak. A kedvező tényezők jelentkezése mögött tudatos, tervszerű munka van, melynek titkait nem feltétlenül kell elárulni. Ennek ellenére az intézményt nyomasztja a működési költségek hiánya, a korszerűtlen épület és az elavult műszerpark.

Az általánosságban felsoroltakon kívül speciális kezelést az intézmény nem igényel, azok megoldása az átlagnál kedvezőbb helyzetbe hozná a főiskolát (pl. a normatív finanszírozás bevezetése, fejlesztési források reálisabb elosztása).

Természetesen az intézménynek hosszú távon kedvezőbb helyzete lehetne egy újonnan létesített budapesti főiskolai centrumban, ez azonban nem a meglévő intézmények adminisztratív összevonásával, hanem csak egy új intézmény építésével oldható meg. Amíg ennek reális esélye nincs, az intézet saját ügyességén múlik, hogyan prosperál ebben a nehéz gazdasági környezetben.

Pusztay János

Az ideai esztendő is súlyos dilemma elé állítja azokat a felsőoktatási intézményeket, amelyek iránt nagy az érdeklődés, és amelyek hajlandónak mutatkoznak a kormánynak azt az egyébként helyes tervét megvalósítani, hogy jelentősen emeljék a hallgatói létszámot. A hallgatói létszámnövelés financiaális vonzata és a kormányzati szándék között feszültség van. Az intézmények jelenleg nem érdekeltek abban, hogy emeljék a hallgatói létszámot. Egy tanárképző főiskolán, ahol az oktató-hallgató arány 1:10, és ahol a jelentkezés aránya a tavalyihoz képest 86%-kal növekedett, és ahol a kimenő évfolyam lényegesen alacsonyabb létszámú, mint a bármily mértékben is visszaszorított felvételi keretszám, csak nagyon nehezen tud ellenállni a demográfiai hullámból fakadó nyomásnak, és csak nagyon nehezen tudja biztosítani a jelentkezők számára akár az előző évi esélyegyenlőséget is. A hallgatói létszámnövekedés pénzügyi szempontú megállapítása ti. nem fedi a valós helyzetet. Az intézmény hallgatói létszámnövekedését nem a két egymás után következő első évfolyam, hanem a felvett évfolyam és a kimenő évfolyam különözete adja. Ez konkrétan pl. Szombathely esetében azt jelenti, hogy egy kimenő 400 fős évfolyammal szemben 600 fő felvétele 200 fő gyarapodást jelent. Ez azonban a pénzügyi támogatás szempontjából nem jelent növekedést, hiszen tavaly is 600 főt vettünk fel. Ami a demográfiai hullámból fakadó nyomást illeti, tavaly a 600 főt 1300 jelentkezőből vettük fel, az idén viszont minimálisan 2300 a jelentkező.

Nincs megnyugtatóan megoldva az idegennyelv szakos képzés kérdése. Ma Magyarországon idegennyelv-tanári diplomát lehet szerezni pl. 5 éves egyetemi képzés keretében, 4 éves kétszakos főiskolai képzés keretében és 3 éves egyszakos főiskolai képzés keretében. Az egyetemi képzés végén a hallgató középiskolai tanári diplomát kap, a 4 éves főiskolai képzés végén általános iskolai tanárit, a 3 éves főiskolai képzés végén pedig az iskolatípus megjelölése

nélküli nyelvtanári diplomát. Az a 3 éves képzés, amely szakmailag nem haladja meg a 4 éves főiskolai képzést, elvileg magasabb értékű, hiszen ezzel a diplomával középiskolában is el lehet helyezkedni. Szakmai szempontból is indokolt volna a rendszer mielőbbi áttekintése és megváltoztatása. Figyelemmel a felsőoktatási törvényben előírányzott 4 éves egyetemi alapszintű képzésre, valamint arra, hogy az egységes tanárképzés is egyetemi szintű lesz, meg kell szüntetni a 3 éves nyelvtanári képzést, illetőleg át kell alakítani 4 évvessé.

A tanárképző főiskolák egyetemmé válásának egyik, talán szakmailag legmegnyugtatóbb módja az, ha az egyetemi szintű, vagy ahhoz közel álló szakjait a tudományegyetemi társ-tanszékekkel akkreditáltathatják. Ehhez a folyamathoz legalábbis erkölcsi támogatást kell nyújtania a felsőoktatás irányításának.

A fentiek figyelembevételével kívánatosnak látszik, hogy a tanárképző főiskolákat vegyék ki a Főigazgatói Konferencia hatásköréből, és tegyék át a Rectori Konferencia hatáskörébe.

Kovács Ferenc

A Miskolci Egyetem az elmúlt 15 évben a hagyományos műszaki képzés megtartása és a technikai-tudományos fejlődés által indokolt irányokban való fejlesztés mellett jelentős lépést tett a humán területekre nyitás érdekében. Állam- és Jogtudományi Kar, Gazdaságtudományi Kar, nyolc szakon bölcsészképzés indult. A fejlesztési forrásokat részben központi, részben belső erőből biztosítottuk. A hallgatói létszámot közel kétszeresére növeltük.

Az elmúlt két év gazdasági változásai (az inflációtól messze elmaradó költségvetési juttatás) azonban olyan helyzetbe hozták az intézményt – más felsőoktatási intézményekhez hasonlóan –, hogy igen gyors és jelentős mértékű anyagi támogatás hiányában súlyos működési zavarok jelentkezhetnek, illetőleg a tervezett minőségi előrelépés, szervezeti fejlesztés és hallgatói létszám-növelés meghiúsul.

Kengyel Miklós

A pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem lényegében ugyanazokkal a gondokkal küszködik, mint a többi magyar felsőoktatási intézmény. Ezek közül csak egy olyat tudok kiemelni, amely specifikus, ez pedig az egyetemi infrastruktúra problémája.

Pécsett az ígéretesen fejlődő egyetemi struktúra mögött nagyon súlyos infrastrukturális problémák húzódnak meg. A JPTE-nek úgyszólván egyetlen olyan épülete sincs, amelyet kifejezetten egyetem céljára építettek volna. A központi épület eredetileg iskolának, a bölcsészkar egyik épülete kollégiumnak, a természettudományi kar piarista rendházának és gimnáziumnak, az egyik kollégium lakóháznak, a másik árvaháznak épült (és a sor még folytatható lenne). A szétaprózott létesítményrendszer a város különböző pontjain helyezkedik el, nélkülözve minden "campus" jelleget.

A bővülő egyetemnek újabb és újabb épületekre van szüksége. A legkézenfekvőbb megoldásnak látszik a csődbe jutott vállalatok iroda- és egyéb épületeinek a megvásárlása, amely még mindig olcsóbb, mint új egyetemi szárnyak vagy kollégiumok felépítése. Ezek a kényszer-szülte beruházások legtöbbször csak átmeneti megoldást jelentenek és végső soron konzerválják az egyetemi infrastruktúra elavultságát és széttagoltságát. Mintha kialakulóban lenne egy olyan szemlélet, hogy "ami nem kell másnak, az még mindig jó lehet az egyetemnek." Példa erre a város életveszélyessé nyilvánított huszonhét-emeletes épületének az esete, amellyel kapcsolatban komolyan felmerülhetett egy olyan megoldás, hogy az emeletek felét lebontják, a maradékból pedig kollégiumot létesítenek.

Szalay István

A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán egy speciális gond a legsúlyosabb: a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek Rend visszaigényli egykori épületét, ami a főiskolánk egyharmada.

Hodossi Sándor

Intézményünk legfontosabb gondja jelenleg a tanterület (tangazdaság) hiánya. Bár a felügyelő minisztérium (F.M.) törekedett a gyakorló háttérrel adó földterület biztosítására, a kijelölés is megtörtént, a Vagyongazdálkodó R.T. azonban a kijelölt területet privatizálja (árverésre bocsátja). Senki sem tud elképzelni sehol a világon orvosképzést klinikai háttér nélkül, de úgy látszik agrár üzemmérnök képzést igen!

További gond az egyre csökkenő támogatás miatti anyagi ellehetetlenülés, mert az ágazat (a mezőgazdaság) nincs abban a helyzetben, hogy termelésfejlesztési megbízásokat adhasson, amellyel bevételeink növelhetők lennének.

Lengyel Lajos

Intézményünk problémái általában azonosak az egész magyar felsőoktatást jellemző gondokkal. Mint agrárgazdaságot szolgáló főiskola az új szakprofil a tantervek következetes korszerűsítésével indítottuk. Az új szakok és szakirányok feltételeinek létrehozása, továbbá a működési költségek jelentős csökkenése a legnagyobb gondunk.

A termelősféra számára szakembereket képző főiskolánk további gondja a gyakorlati oktatás feltételeinek hiánya, amelyet a sok pályázati lehetőség ellenére csak részben sikerül, de nem elfogadható színvonalon létrehozni.

Az igényes és eredményt hozó kutatás pénzügyi feltételei csak kismértékben állnak rendelkezésre. A főiskola oktató-kutató- és dolgozói állományának jövedelme alacsony.

Danyi József

A Gépipari és Automatizálási Műszaki Főiskola gondjai, problémái, teljesen azonosak a magyar felsőoktatás gondjaival. A főiskola történetében először szerepel a költségvetési tervben hiány. Lehet, hogy ez év végén már nem tudunk fűteni, világítani. Csökkent az egységek működési feltételeihez szükséges szakmai anyagi keretünk. Nem tudunk elkülöníteni TKFA-keretet. A gyakorlati oktatás gép-műszer bázisa elavult, muzeális korú és színvonalú. Egyedül a pályázati utakon szerzett számítógépi infrastruktúra fejlődött valamit az elmúlt években, de már ez is felújításra szorulna.

A közalkalmazotti törvény ellentmondásai – az adható pótlékok, melyekre nincs fedezet – feszültséget okoznak. Az 1994-től érvényes bértáblázat soha nem tapasztalt egyenlősítet teremt. Semmi köze a főiskolai, egyetemi oktatói besorolásokhoz. A főiskolán megöregedett adjunktus olyan jogi bértáblázatba kerül, mint a tudományosan minősített tanár. Sem a bérezés, sem a munkajogi szabályozás nem tesz lehetővé oktatói mobilitást, cseréket.

Schrammel Imre

Saját intézményemben az általános problémák sajátos színekkel is terhesek:

- A korábbi rektor mandátumának szabálytalan meghosszabbítása egy évvel.
- A nyugdíjazását követő másfél éves megbízott rektori működés és az ez idő alatt zajló minisztériumi és főiskolai viták a rendeletek kétféle értelmezéséről, majd ezeknek a sajtó általi, legtöbbször elfogult publikálása komoly belső feszültséghez vezetett.

- Tanári karunk azonos a három évvel ezelőttivel, sem újak nem jöttek, sem a régiekből el nem távoztak, tehát minden reform- vagy személyi kérdésben a régi szervezeti és működési szabályzat alapján, a változatlan összetételű tanári kar jóváhagyását kell kérnem.
- A Magyar Iparművészeti Főiskola Budapest három helyszínén birtokol épületeket. Az egymástól távol eső helyszínek és az épületek adottságai erősen korlátozzák terveinket, hogy a főiskolán oktatott szakmák számára optimális kereteket biztosíthassunk. Túlságosan sok tevékenységet kell szükségmegoldások között gyakorolnunk.

Módis László

A klasszikus, rigid, "tanár- és diszciplína"-orientált oktatási rendszer uralja még mindig oktatásunkat. A tanárok és diákok nem kis hányada nem eléggé motivált a színvonalas oktatásra és tanulásra.

Curriculumunk több pontjában nem eléggé korszerű. Ma még él az a régi, hibás nézet, hogy 6 év alatt az önálló betegellátásra képes ún. általános orvosokat kell képeznünk. Ez a curriculum túlsúlyosságának egyik fő magyarázata.

A szakorvosképzés szervezésének joga továbbra is egy speciális "egyetem", az Orvostovábbképző Egyetem kiváltsága. Ez sérti az orvostudományi egyetemek érdekeit, s – miután a szakorvosi programok készítésében vajmi kevés beleszólási jogunk van – akadályozza a graduális orvosképzési curriculum reformokat is (pl.: a graduális és posztgraduális curriculumokat mielőbb szorosan egymáshoz kellene illeszteni). Ugyancsak súlyos problémát jelent az oktatási infrastruktúra korszerűtlensége.

Problémáink megoldására tanulóközpontot hoztunk létre TEMPUS pénzből és saját egyetemi forrásból. A központ a hallgatók önművelésének feltételeit biztosítja. A tanulóközpontot fejleszteni kívánjuk FEFA pályázati pénzből. A curriculum reformjainak során (melyeket 2 éve kezdtünk el) tovább törekszünk a "hallgatóorientált" és a "problémamegoldó" oktatási formák mielőbbi bevezetésére. Ennek a célnak az elérése érdekében elküldtük 3 – 3 oktatónkat illetve hallgatónkat egy egyhetes "problem-based learning"-gel foglalkozó tanfolyamra. Egy további tanfolyamot a DOTE-n szeretnénk szervezni a közeljövőben külföldi szakemberek bevonásával.

Az oktatók oktatómunkában való érdekeltségét az alábbi intézkedéssel kívánjuk fokozni.

Egy éve bevezettük az oktatómunka hallgatói véleményezését. Ennek részletes eredményét elküldjük a tanszékeknek, általános tanulságait pedig ismertetjük az Egyetemi Tanács előtt. Így az oktatói kinevezéseknél, előléptetéseknél az oktatómunka színvonalát az eddiginél fokozottabban tudjuk figyelembe venni.

A hallgatók jobb motiváltságát három dologtól reméljük: a jobb oktatói példamutatástól; az egészségügyi ellátásban kialakuló piaci viszonyoktól (a hallgató abban legyen érdekelt, hogy minél többet tanuljon, s ne abban, hogy minél kisebb energia befektetése árán "átmenjen" a vizsgán); és a bevezetendő tandíjtól.

A curriculumunk korszerűsítését folytatjuk, reményeink szerint a jövő tanévben befejezzük. Igyekszünk minél inkább eleget tenni az Európai Közösség Szakértői Tanácsa által kidolgozott, s az Európai Orvostudományi Fakultások Szövetsége által 1993. áprilisában, Utrechtben elfogadott curriculum-ajánlásoknak.

Várjuk a főhatóság (Népjóléti Minisztérium) mielőbbi intézkedését a két éve megfogalmazott koncepcióról. Ennek lényege, hogy az orvostanhallgató a hatéves képzés után orvosdoktori címet kap, de nem kap jogot az önálló betegellátásra. Belép az ún. rezidensi rendszerbe az erre a képzési formára akkreditált klinikai vagy oktatókórházi osztályon, s a rezidensi időt letöltve (ez szakmánként eltérő időtartamot jelent) kaphat működési engedélyt.

Ez az elképzelés jól illeszkedik a népjóléti miniszter azon rendeletéhez, mely szerint 1998. december 31. után az alapellátásban sem dolgozhat orvosként olyan kolléga, akinek nincs szakképesítése.

Réthelyi Miklós

Egymástól függetlenül, és gyakran egymás rovására él az orvostudományi egyetemek három összetevője, az egyetem, a kutatóintézet és a kórház. Az orvostudományi egyetemek hármas feladatot látnak el: oktatás, kutatás és betegellátás. A betegellátás és a kutatás kiemelkedő társadalmi elismertsége miatt gyakran eltűnik az egyetem jelentősége.

Az elismerten jó egyetemi képzés ellenére az ország egészségügyi helyzete katasztrofális. Súlyos ellentmondás, hogy az Európa- és világszerte is elismert hazai orvostudományi egyetemekről kikerült orvosok áldozatkész munkája ellenére a magyar lakosság egészségügyi állapota nagyon elszomorító.

Az egészségügyi szakszemélyzet képzése messze elmarad az orvosok, fogorvosok és gyógyszerészekétől. A szakma súlyos gondja, hogy a diplomás egészségügyi szakemberek a szakszemélyzet munkájának jelentős részét is kénytelenek elvégezni.

A megoldást abban látom, hogy egyensúlyban kellene tartani az egyetemet, a kutatóintézetet és a kórházat. A feladat nagyon nehéz, számos európai és észak-amerikai egyetemen is komoly gondot jelent az oktatás színvonalának megtartása. Itthon egyszerre kellene lényegesen emelni az egyetemi oktatók fizetését, és növelni az egyetemek, ill. az oktatók társadalmi elismertségét. Amint ez megvalósul, jó kiválasztással el lehet majd érni, hogy az orvostudományi egyetemek jó kutatói, orvosai egyben kiemelkedő oktatók is legyenek.

Át kellene alakítani a curriculumot. Már megtörténtek a kezdeti lépések, hogy az orvosképzés emberközpontúbb legyen. Meg kell találnunk a helyes arányt az orvostudomány, mint természettudomány és az orvostudomány, mint társadalomtudomány között. Ma a természettudományos szemlélet a meghatározó, amire szükség van, de nem lehet kizárólagos.

A szakszemélyzetet az egyetemi diplomásokkal párhuzamosan kell képezni. Az ápoló- és asszisztensképzés újragondolása már megkezdődött. Nagyon fontos lenne, hogy már az egyetemi-főiskolai képzés során találkozzanak a későbbi munkatársak: az orvosok, a nővérek és az asszisztensek.

Pozsgai Lajos

Az Ybl Miklós Műszaki Főiskola sajátos helyzete, hogy két főiskola – egy Budapesten, egy Debrecenben – egyetlen jogi személyt képez. Ennek előnyei nincsenek, hátrányai számosak. Évek óta napirenden van a regionalitás elvének keretében a debreceni főiskola tagosodása az universitashoz, de erre érdemi döntés még nem született. Az élő jogi keretek a hosszú távú együttélés szellemében fogantak, a mindig rövid távra előirányzott szétválási szándék a különélés létformájára utal. Ebben az állandóan változó kettősségben érdemi fejlesztések alig-alig hozhatók létre.

- Tudomásul kell venni, hogy az oktatók megélhetésének csak egy töredék részét jelenti a főiskolán kapott bér, következésképpen a legelhivatottabb oktató is a saját jövedelmén belüli részarányának megfelelően fordítja energiáit a főiskolai ügyekre.
- A főiskola közel százéves épületállománya leromlott, karbantartása az elégtelen finansziális támogatás miatt nem lehetséges. A növekvő hallgatói létszám befogadása rendkívül nehéz. A főiskola fűtési rendszere 1901-ben készített gőzfűtés, a nyílászárók közel százévesek, ezért megdöbbenően magas fajlagos energiaköltséggel üzemelünk. Ez a pénz pozitív oktatási célokra lehetne elköltethető.

– Az oktatástechnika és a laborok felszereltsége túlhaladott technikai korszak öröksége, nem várható el, hogy ezekkel az eszközökkel európai szintű képzést folytassunk, holott az egyéb kondíciók ezt lehetővé tennék.

A hallgatók képzésének színvonalát egy ideig olyan módon tudtuk biztosítani, hogy a hiányzó technikai háttér helyett a fokozottabb oktatói munka (egyéni konzultáció, kiscsoportos foglalkozások) módszerét alkalmaztuk. Az oktatói frusztráció és a központilag ösztönzött létszámbővülési törekvések ezt az oktatási formát – különösen a tehetséggondozást és egyéni konzultációt – leszűkítik, amelynek káros hatásai csak hosszú idő után válnak megfoghatóvá.

A hallgatói magatartást – eltekintve egy szűk körtől – nem a tanulás, hanem az egzisztenciális problémák elkerülésének vágya determinálja (kikerülni a katonai szolgálatot, a munkanélküliséget, továbbra is élni a család, a szülők támogatásával, közben a tanulmányi idő rovására kellemesebb életet kínáló pénzeket keresni).

El kell dönteni törvényhozási szinten, hogy a képzés állami szolgáltatás egy kiválasztott társadalmi réteg számára, vagyis privilégium, amely lehetővé tesz egy viszonylag könnyű életformát; vagy piaci szolgáltatás, amelyben az oktatók szakmai tudást adnak át a hallgatóknak, hogy azok később a munkaerőpiacon minél jobban érvényesüljenek.

Ki kell alakítani a hallgatók direkt érdekelttségét a tanulásra. Differenciált, célorientált ösztön-díj- és tandíjrendszert kell kidolgozni, figyelembe véve a központi követelményeket is.

Erősíteni kell a főiskola infrastruktúráját (labor, épület, tanterem, oktatástechnika stb.).

A főiskolai oktatók számára elsődlegessé kell tenni az oktatásban való részvételt.

* *

Mit vár a felsőoktatási törvénytől?

Czinege Imre

A törvény körüli vita kimenetele ebben a fázisban még annyira bizonytalan, hogy a tervezetből messzemenő következtetéseket levonni nem lehet. Jó lenne egységesen irányított magyar felsőoktatást létrehozni, amelyben a központi irányítás és az intézményi autonómia optimális összhangja biztosítaná az egész hálózat fejlődését, és a források hatékony helyi felhasználását.

Sajnos ennek garanciái nem egyértelműek, de az új törvény által létrejövő testületekben (Felsőoktatási Tanács, Akkreditációs Bizottság) a lehetőség azért megvan. Hogy miként működik majd az egész rendszer, azt sajnos nem a törvény, hanem a pillanatnyi gazdasági és politikai viszonyok fogják meghatározni.

Ebben a bizonytalan helyzetben óriási jelentősége van annak, hogy a magyar felsőoktatásnak erős képviselői szervei legyenek, és azok pontosan tudják, mit akarnak elérni rövid és hosszú távon. Ugyanis új törvények szülehetnek, kormányok, miniszterek jöhetnek, mehetnek, de a csengő szeptemberben újra munkára szólít mindenkit a jövő nemzedékének nevelésére.

Pusztay János

Azt várom, hogy

- biztosítsa a felsőoktatási intézmények autonómiáját;
- biztosítsa a felsőoktatás fenntartásának és fejlesztésének anyagi hátterét;
- adjon lehetőséget az intézményhálózat minőségelvű fejlesztésére és átalakítására, és adjon lehetőséget a jelenlegi helyzet konzerválására;
- a minőségnek adjon szabad utat és ne adjon lehetőséget az érdemtelen “címek” megszerzésére;

- biztosítsa – a közalkalmazotti törvénnyel szemben – a minőségelvű szakember-politikát;
  - rendezze az universitasok, az egyetemi szövetségek jogi státusát.
- Ellenkező esetben nem sok jót várok tőle.

Hodosi Sándor

Hogy tiszta helyzetet teremtsen a felsőoktatásban. A különböző státusokban a követelményrendszer egyértelmű megfogalmazását, objektív minősítést és az egészséges mobilitás feltételeinek megteremtését.

Az egyetemek és a kutatóintézetek ill. az említettek és az MTA viszonyának tisztázását.

A posztgraduális szakmai (szakmérnök, szaküzemmérnök) és a posztgraduális tudományos (egyetemi doktorátus, mind a korábbi kandidaturát kiváltó forma, ill. a korábbi akadémiai doktori fokozat) képzés jövőjének és ekvivalenciájának egyértelművé tételét.

Módis László

A következőket várom:

- kodifikálja az egyetemi autonómiát,
- alapvetően változtassa meg az oktatás-finanszírozást,
- átgondolt koncepcionális kereteket adjon az Universitasok létrejöttéhez és működéséhez,
- rekonstruálja az egyetemi jogköröket a posztgraduális képzés (szakorvosképzés, PhD) egyetemi hatáskörbe utalásáról,
- adjon lehetőséget – mint kerettörvény – a szakmaspecifikus egyetemi érdekek érvényesülésének (pl. az orvosképzésben nem lehet cél a hallgatói létszám emelése).

Réthelyi Miklós

Hogy lehetőséget fog biztosítani arra, hogy az egyetemeken és főiskolákon az elmúlt években megindult demokratikus átalakítás egységes keretek között befejeződjék, s ezután az intézmények teljes erővel a képzésre összpontosíthassanak.

Azt várom, hogy megteremtődnek azok a testületek, amelyek a kormánnyal és az intézményekkel együttműködve meghatározzák a magyar felsőoktatás jövőjét.

Azt várom, hogy megteremtődik az első lépés a klasszikus értelemben vett egyetemek kialakítására. Hogy az egyetemeket meghatározó alapképzés, doktorandusz képzés, szakképzés és életemelátartó képzés egysége az egész országban meghatározóvá teszi a szellemi értékeket.

Azt remélem, hogy egy jól összehangolt egyetemi és főiskolai képzés az érintett korosztályok egyre növekvő hányada számára fogja – szinte személyre szólóan – a felsőbb szintű tanulmányok lehetőségét biztosítani.

Szalay István

Mindenekelőtt a bizonytalanság megszüntetését, az intézményi erózió megállítását várom. A tanárképzés magas tudományos minősítéssel ugyan nem rendelkező, de egyébként kiváló szakemberei aggódnak jövőjük miatt. Félő, hogy ha a tudományosság érdekében összpontosítják energiáikat, az oktatás látja kárát, s cserébe csak néhány szakcikk születik.

A felsőoktatási törvénynek meg kellene szüntetni a finanszírozási rendszer döntő hibáját és bevezetni a normatív finanszírozást a jelenlegi bázis-szemléletű helyett. Még a nem tökéletes felsőoktatási törvény is jobb a felsőoktatási anarchiánál.

Danyi József

A felsőoktatási törvény biztosíthatja:

- az autonómiát,
- a kereteket a felsőoktatási intézmények önmenedzseléséhez,
- a főiskolai, egyetemi dolgozók, oktatók szakmai érdemek szerinti mobilitását, az oktatói követelmények szerinti besorolási rend kialakítását,
- a sokat emlegetett “stratégiai ágazat”-i szerep megközelítését,
- természetesen megfelelő anyagi és erkölcsi elismerést a felsőoktatásban dolgozóknak.

(Itt jegyzem meg, hogy elég erős az oktatók körében a pesszimizmus a törvénnyel kapcsolatban. Úgy vélik, hogy minél kevesebbet várnak, annál kevésbé fognak csalódni.)

Kovács Ferenc

A felsőoktatási törvényre nagy szükség lenne. Természetesen olyan törvényt vár az ember, ami szellemi, jogi és anyagi vonatkozásaiban is előrelépést biztosít.

Bencze Lóránd

Csak reméljük, hogy az új oktatási törvények nem az éktelenül hangosan síró-rívó semmittevők, a nem tanuló és nem dolgozó szervezkedők és képviselőik hazug könnyeit törlik le ismét, hanem követni-kodifikálni fogják a felelősségteljes, szabad és önálló polgárok cselekvéseit.

Schrammel Imre

Hogy tiszta helyzetet teremt a jelenlegi joghézagos bizonytalanságban és módot ad a hosszú távú tervezésre.

Pozsgai Lajos

A rend alapjait várom, amit ha kiegészít egy finansziális támogatás is, akkor arra fel lehet építeni az új magyar felsőoktatást.

Lengyel Lajos

A törvény jelenlegi változatát, amelyet a kormány tárgyalt, nem ismerjük. Az előkészítés szakaszában észrevételeinket kinyilvánítottuk. Nincs információnk arról, hogy ezeket milyen módon érvényesítették.

Köteles Lajos

Meggyőződésem szerint olyan átmeneti jellegű szabályozás lesz, amely enyhíteni fogja ugyan a társadalmi-politikai változásoktól messze elmaradó felsőoktatás feszültségeit, de csupán részleges eredményeket ér el a strukturális problémák megoldásában.